

כרת המשפחה

אמן כו"ל

302

וכי ישאל איש מעם דעה... אם בעליו עמו לא ישלם (כב"י, יג, יד)
כל אדם קיבל את נשמתו ואת חייו בהשאלה מן השמים. על-מנת
שישתמש בהם לטובה, והרי שואל חייב אפילו באונסין, ואם-כן כיצד
יכול אדם לפטור עצמו מן העבירות שהוא עושה באונס או בשוגג? רק
כאשר „בעליו עמו“ — שהוא זוכר תמיד את השם-יתברך ומקבל על עצמו
עול מלכות-שמים, אזי „לא ישלם“.

הוא אשר אמר דוד המלך: „אחת שאלתי מאת ד'“ (תהילים כז) —
הרי נשמה אחת ויחידה זו רק שאלתי אותה מאת הבורא, אם-כן קיים
החשש מן אתחייב אפילו באונסין, אך מכיון „אותה אבקש שבתו בבית ד'
כל ימי חיי“ — ששאפתי תמיד להתקרב אל השם-יתברך ולהיות עמו, הרי
זה איפוא שאילה בבעלים... (הרבי ר' בונם מפשיסחא ז"ל)

1
אני
ל
עיקר

בעל חדושי-הרי"ם ד"ל היה אומר: „לא הביט און ביעקב ולא ראה
עמל בישראל“ — השם-יתברך מעלים עיניו מהרבה עוונות וחטאים
בישראל, באם „ד' אלהיו עמו“ — אם מוסיפים לקבל עול מלכות-שמים.
עבירות כאלו, שאינן נוגעות בעול-מלכות-שמים ונשאר גם להבא „ד'
אלהיו עמו“ — עליהן מוחלים מן השמים, לפי ש„בעליו עמו“...

2 כ' יוחא

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (כא, א). וברשי: כל מקום
שנאמר אלה פסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים
מסיני אף אלו מסיני. משפטי האומות ומשפטי התורה חלוקים בעיקרם וכל
מציאותם. משפטי האומות יסודותם הסכמת בני אדם לפי הזמן והמקום
בתנאי החיים של הצבור שלהם, אינם מחויבים ומוכרחים בעצמם, היום הם
מקובלים ומחר יהיו דחויים, כמחוקקי משפטיהם כן משפטיהם, המיסדים
בעצמם מלאי הפכפכות, דעותיהם שלהם משתנות הן לפי רצונותיהם ומצב רוחם
ומהצדדים ללילה וכדומה וכדומה, משתנות הן לפי רצונותיהם ומצב רוחם
שבכל רגע ורגע, ואיך תקוה איפא שיצא מפייהם דינים אמיתים וקיימים?
כי על כן כל דברי משפטיהם וחוקותיהם, אין להם כל המשך, אלא סתירות בכל
חלקיהם, לא תמצא בהם כל ענין של שקלא וטריא בקשיות ותירוצים, ולא
תשאל בהם שום „ורמינת“ מסדר אחד לסדר שני, ואין שום צורך בתרוץ של
„הבא במאי עסקינן“ וכדומה, כי אין להם כל סדר כלל וכלל.

לא כן היא התורה, כי מעשה א-להים היא, ולא רק שאינה מיוסדת
מתסכמי בני אדם אלא בהפך, התורה היא שיסדה את האדם, הקב"ה הסתכל
באורייתא וברא עלמא (זוהר), ד"ל בורא האדם ויוצרו, עשהו ותקנו על פי
התורה ומצוותיו, האדם הותכן בכל מתכונותיו בהתאם לאזהרות התורה
ומצוותיו, כן אמרו חז"ל (זוהר וישלח) רמ"ח אברים ישנם באדם כנגד
רמ"ח מצוות עשה, ושס"ה גידין כנגד שס"ה מצוות לא תעשה, ולדוגמא, ענין
כבוד אב ואם; העולם מורגלים להבין דמצוות כבוד ניתנה משום שישנה
מציאות של אב ואם בעולם, ולכאורה לפי"ז למה באמת הוצרך שיהיו אב
אם כלל? — דחלילה לומר שאב ואם מוכרחים, שהוא מינות גמורה —
אלא דנהפוך הוא, דמשום שרצתה התורה להזהיר על מצות כיבוד ניתנו
לאדם אב ואם בכדי שתוכל להתקיים מצות זו, ונמצא לפי"ז שלא האב
יהאם סיבת מצוות כיבוד, אלא להפך, מצוות כיבוד סיבה לאב ואם. (לשון
החרי"ם ג' עמוד סו, ועיי'ש כל המאמר). דברי התורה חיים וקיימים, לא תהא
מוחלפת ולא תהא תורה אחרת, התורה והאדם אחד הם, וכמו שהאדם הנהו
על מתכונתו לעולם, כל אבריו של האדם לא נשתנו ולא ישתנו בכל הזמנים,
מאז היו לו שתי עינים ושתי אזניים, היו לו שתי ידים עם חמשה אצבעות

בכל יד, יפעילים לא האים ולא תראה אחרת, כי לא משתנה הוא מתכונתו אשר
בהם נברא, כי בדתיהם לא תשתנה תכונתם, וזהו האמתה של לא תוסיפו
על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ורא תרעו מלפני דברים ה' כי מציאות
הא משתנה, וכן ישינו במציאות אינר, כי המציאות משתנה בעצמם גם
„תהו“ במציאות הרא „כוננית דמיון“ — מקינתה היא יכשיח אב ד"ל אינר
„גרעין“ במציאות, סימן הוא כי משתנה הוא, וכן אפי' כבר עצם המציאות

דומה הדבר דומה לבית מגורים גדול שנבנה בתכנון מדויק למען המטרה שהועידו לו. ככל קומה של הבנין נבנו כמה דירות שבהם חדרים מרווחים ומותאמים לצרכי המשפחה הממוצעת. חדרי שינה, מטבח, ארונות קיר, וכן שאר שכלולים שונים הותקנו בדירות, על מנת ליצור תנאים מושלמים לכל מי שעתיד היה לגור בהם. והנה ביום מן הימים, לאחר שהבנין כבר עמד על תילו, והוכח כבית מגורים מוצלח ביותר, הוחלט לשנות את ייעודו. במקום לאכלס את הדירות במשפחות למגורי קבע, הפכו את המקום לבית חולים. מובן מאליו, שנוצר צורך לעשות שינויים רבים במבנה כדי שיוכל לשרת את היעד החדש. הדירות שבכל קומה אוחדו ונעשו לדירה אחת גדולה. חלק מן המטבחים חוסלו, במקומם נבנו חדרי חולים וחדרי רופאים, חדרי ניתוח וכו'. במשך השנים הוכח, כי למרות המאמצים הגדולים לשנות את אופי המבנה, היה בית החולים רחוק מלמלא את ייעודו החדש בשלמות. העובדה, שמלכתחילה נבנה הבנין כבית מגורים, עמדה למכשול בדרך להפיכת הבית לבית חולים.

3
ד"ר א"ק

הי"ה בענין דידן. העולם כולו נברא על פי התורה, כדי לאפשר לבני אדם לחיות חי תורה. מסיבה זו ניתנו לאדם גם כל תכונותיו. כל זמן שהאדם חי עפ"י התורה, ימצאו נפשו וגופו וכל מאוייו ותשוקותיו הפנימיים שנוצרו וניבנו עפ"י הנחיות התורה, את סיפוקם המלא.

כשם שבנין מגורים נבנה עפ"י הנתונים שתרבות הדיור דורשת, כך בנינו של האדם נבנה מלכתחילה עפ"י הנחיות של התורה הקדושה. כל מי ש"יתחכם" וימצא תחליפים שונים לחיי תורה ע"י תרבויות חדשות ו"תורות" שונות ומשונות, ימצא את עצמו מבלבל וחסר שביעות רצון שהרי הבנין, קרי - האדם - כבר בנוי, ומאויי הגוף והנפש כבר הותקנו בו. וכאשר ישתנה אורח החיים, ידמה הדבר לאיכלוס בית חולים בתוך בנין מגורים, ולעולם לא תמצא ההתאמה. ומכאן המסקנה, שככל שנדקדק במצוות ונקפיד על קלה כבחמורה, נוכח לחיים טובים ומאושרים.

4
ד"ר א"ק

בבטן המלאה, ורק ע"י דפיקות באצבע ולמשמע אזן על הרופא לתחליט, למה דאבה נפשו; ועל הרופא לא רק לקבוע את הדיאגנוזה, אך גם למצוא מזור וסמים לרפואתו; והשאלה אינה "דבר שבממוץ", אך נוגע לחיי החולה, שהפקיד את רוחו ביד הרופא, ואעפ"כ מחליט הרופא ברגעים אחדים גם את מהות המחלה וגם את העלים לתרופה, וכותב וחותם רצפט, וחסל... ומעולם לא שמענו, שיהא רופא מעיין בספרי הרפואה, או אומר, שהדבר צרינו ישוב הדעת ולמחר יחליט, שיהא נאנה... על הלכה, שנתעלמה ממנו...

של רגעים אחדים, יש לו תירוץ על זה היינו שיש "רופאים" אחרים, המרבים בבדיקה ועיון כמותי - ותמה... הרבנים, הרואים טרפות, שהרי גם להם יש "ספר רפואות" (ש"ס ופוסקים) וע"פ עליהם לקבוע, אם הכהמה היתה יכולה לחיות (שהטרפה אינה חיה י"ב חודש) עם המחלה, שנתגלתה בה, והנה לפני הרב מביאים ריאה גלויה, והוא רואה: סירכא, בועה, טיגרא, מורסא וכדומה; ואין מבקשים ממנו מזור ותרופה למחלה; רק לקבוע למראית עיניו את סוג המחלה; כן אנו זה דיני נפשות, אלא הפסד ממון למבנה. ואעפ"כ יושב לו הרב שעות על משנתו עד שהוא מורה ורואה זה, ולפעמים הוא מלין את תשובתו עד למחר, ומעיד בספרים שונים, ושומע את דעת השוכני, ומכניף לטבחי דמתא כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא, ויש שאנו רואים אותו הולך בבית אנה ואנה וחורב, ומעיד, ונאנה וחחר ומעיד... ו"חברו" הרופא, שמביאים לפניו אדם חיי, המתאונן על מחלה פנימית, תמורה מן העין, כעצמים

ורפא ירפא. מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות. רבינו בחיי דייק, שהרשות נתנה רק במחלות חיצוניות, כמו פצע וחבורה, האמור כאן, אבל לא במחלות פנימיות. ובודאי שקשה לעמוד על מחלה פנימית, והרופא עלול לטעות. וכאן מקום אחי להזכיר מה ששמעתי מפיו הק' של גיסי הגאון הגדול מרן ר' אהרן וואלקין זצ"ל אבי' דפינסק, שפעם אחת בדק אותו הרופא המפורסם ד"ר סרהיי (שהי' גדול בתורה וי"א, וחבר ס' על השגת הראב"ד על הרמב"ם וס' על מציצה, שתהי' דוקא בפה) ז"ל במשך כמה שעות למצוא מחלה פנימית, ושאל אותו גיסי, למה נתנו הרופאים הרגילים לבדוק את החולה רק חמשה - עשרה רגעים, ואתה המומחה לרבים, בדק אותי שעות אתני שעות? ועין הד"ר סרהיי, כי כן דרכו בכל חולה, ובנוגע למנהג הרופאים, להסתפק בבדיקה

ושמא תאמר, שהרב הולך בטל מסתק בקיבויא ויבקר בבתי טעוטיים, ולפיכך אין משנתו סגורה בפניו, ובבא בעיה לפניו צריך הוא לעיין ורפוא יושב... על ספריו כל יום יכל להגילה ולפיכך הוא יודע את המחלות והרפואות על פה... אבל כהנסיין אני יודעים את הרפואה אלא שיקרב יא את אלתי' והוא יודע באר אפילו על הפסד לי סה הטבח והרופא האין יראת אלתי' ביה סה איני הישט אפילו ידיו כי אדם יפירה את כי הפסדו ברגעים אחרים

5) כי נבנתו שימא ל'אום הכ'פ'ארימ

ומסתמא עם כל היגיעה והיסודיות שלו, ולא בלומר "דף יומני" לצאת ידי חובה - ומאז ועד היום, מי יודע כמה פעמים הספיק לחזור על "בבא קמא". בכל חזרה, המשיך שכלו ליישם את הדינים שבמשנה ובגמרא, בחיי היום-יום שלנו, במציאות ובכלים המתחדשים. שמעתי ממנו פעם פסק יחודי בענייני "בבא קמא", בחיים המעשיים:

בעבר הלא-רחוק, היו בעלי החנויות מוכרים סוכר, מלח, אורז וכדו', מתוך שקים; הקונה היה מבקש חצי ק"ג סוכר, והמוכר היה מעביר מן השק הגדול לשקית ושוקל. והנה קרה שהחנווני טעה, ובמקום לתת לעקרות-הבית משק הסוכר, נתן להן משק המלח. הן באו הביתה ובישלו לכבוד שבת, ואז התברר שהדיגים, העוגות והקוגל אינם ראויים לאכילה - האם החנווני חייב לשלם את דמי הדיגים והעוגות שהתקלקלו? לכאורה זוהי גרימת נזק בלבד, ו"גרמא בנזקין פטור" בדיני אדם (ב"ק ס). והרב פשט זאת, מסוגיית "בור המתגלגל" ברשות-הרבים - בצירוף יסודות אחרים - שהחנווני חייב לשלם בעד כל המאכלים. לא נרד כאן לפרטי ההלכה, אך ברור שבמבט שטחי הדבר מעורר פליאה: וכי החנווני מכר בור? יש לו בור בתוך שק המלח? אבל עצם הגישה של הרב, מלמדת כיצד יש לעבד את מה שלומדים. "בור המתגלגל" אינו רק מושג דף ו' עמוד א' ב"בבא קמא", אלא הוא מצוי גם בחנותו של חנווני. מי שלומד על אותו בור העשוי אבן (רש"י שם) חייב לציין במוחו שאותו "בור" יכול להיות עשוי גם ממלח; אין גם הכרח שהבור יעמוד לו ברחוב, והוא בהחלט יכול "להיכנס הביתה" ולנוח בתוך העוגה. אפשר לדעת כל מה שכתוב במסכת "בבא קמא", מלה במלה, מבלי ליישם זאת בחנות המכולת שבשכונה.

6) חקא דמלוא

בתיב (שמות כג, כו) 'את מספר ימין אמלל' ואיחא במסורה ג', הדין ואידך (מס' טו, כח) 'ואורומיהס אמלל', ואידך (א"ח כ"ג, ד) 'ופי אמלל תוכחות'. ונראה לפרש דברי המסורה בהקדם מה שאיחא בפרי לדיק (א"ח ג', דידוע כי אדם נצרך בעולם להיות כאן מספר שנים קנינות, ועבודתו הוא למלאות כל ימים אלו בעבודת הבורא, ולכל רגע ולכל יום יש עבודה המיוחדת רק אליו, והאדם צריך להביא את כל ימיו למעלה לאחר מאה ועשרים שנה, ואם האדם אינו ממלא תפקידו הרי צריך לתקן מה שחסר לו ומה ששית.

יעל רמי זה כל צויה הקדוש צפרשה וי סודיה הסגא ארך שהסס יתנך מתנהג צהמים עם נפסיה ישראל על ידי גלגולים לכל ידה בוס נפס מהקדושה, ומביא צפס הייודי הקדוש וי"ע שהיונה את העס לוחס בהסיפה, מאסה שהומן קצר מאוד עד עה קר, ואין עיד פנאו לתקן ע"י גלגולים, ומסוים על זה הפרי לדיק, ומה נאמר אמתי שהומן עיד ומה קצר עד עה קר, ואי צדו הוי צדאי לוחס להצטון כי אינו שומדים ממש סמוך לתן הגלגלה, ככל רגע מהומים לביאה הסוה, ומתי יהי לנו תרמי לכל הסעיה

וזה כונת המסורה, כי ע"י את מספר ימין אמלל, ע"י זה יהי 'ואורומיהס אמלל', כדאיחא צמשנה סוף עוקצין שהוא הנחלת ע"י עולמות לכל לדיק ולדיק, והאופן להשיג שימלא ה' את ימיו החסירים, הוא ע"י 'ופי אמלל תוכחות', והוא להביא לתוך אחרים יהדות, ולהחזירם למוטב, כי ענין תוכחה אינו

דוקא דברי מוסר ודברי כבושין, רק תוכחה הוא מלשון תוך, שנכנסין דבריו לתוך לב חצירו, וזוה הרי מהפך לבו לטובה, חיה הוא העצה כדרי שנוכל לבוא לדי את מספר ימין אמלל, נמלא כי יש לנו הוראה מה הוא העצה בזמנינו, דעל כל אחד לעשות מה שזיכולתו, או צגופו או צממונו, לסייע להביא את כל אחינו בני ישראל להאמין בה' ובחורתו ולהתנהג בדרך המורה, ולחזק לבות נשברים של צחורים שצריכים התחוקות רב וטיפול, וזוה יהי לו חלק בעשיית המצות וקיום המודה של הזולת, וימלא זוה שנותיו, ומה שחסר לו מימות הנעורים.

וגם יש צוה עוד ענין, כאשר דיברנו מכבר בצרובה צפרשת בה, כי צימים אלו של עקבתא דמשיחא הנסיקות מרובים מאוד, וכל אדם שעומד בנסיון, הרי צרגע זה הוא עושה עבודה של שנים הרבה לפי גודל הנסיון, והטעם שהקצ"ה מכניס אותנו לתוך נסיונות כאלו, הוא כדי לזכות אותנו שנוכל לתקן הימים שחסירים לנו, והוא חלק ממתנת השי"ת, והאדם צריך להצטון כי ח"ו צעת שאינו עומד בנסיון, הרי זה איבוד של יכולת כי הקלקול הוא ח"ו גדול עד מאוד, וכל זה הוא חלק מהצטטה של את מספר ימין אמלל.

והימים והחדשים שחסרים לנו, שלא השתמשנו בהם כראוי, ואין זיכולתינו להביאם למעלה כמו שמוטל עלינו לבוא לאחר מאה ועשרים עם כל הימים, כמו שכי' אלל אצרהס אצינו (צראשית כד, א) 'ואצברהס זקן בה צימים', וכוחס הספר צצק שעל זה צאה כאן ההצטטה 'את מספר ימין אמלל', היינו שגס את אדם קלקל ומיסר ממדת ימיו, עם כל זה את ימים אל לב מעתה לנכנס לעבודתו, אזי הקצ"ה יסלים לו את מספר ימיו החסירים לו, כי זה מחסדי הצורה ית', ורמו לזה כי 'אמלל' צגימט' 'חסד', שנותן לאדם היכולת למלאות השנים שחסרים לו.

וצראה שיש ענות ארך ממלאים הימים החסרים, הקצ"ה ממציא לדורנו אופנים שנוכל לתקן עצמינו ולמלאות הימים החדשים והשנים החסירים. הדבר פשוט כי צעת שאדם מציא אדם אחר לדי יהדות, ומכניס לתוכו יראה חלקים והכרת עבודה הצורה ית', הרי זוה יש לאדם חלק צשנותיו על זה האיש שנתוסף בהכלל של שומרי תורה ומצות, וממילא יש ענה למלאות הימים, ונראה שלכן צדורנו יש החטירותה גדול צענין זה. והקצ"ה ממציא לנו היכולת להכניס יהדות בצחורים ואצריים ולהחזירם לדרך הישר, כי הוא סיוע לנו בעצירתנו שנוכל למלאות ימנו צעת אשר הומן קצר מאוד עד עה הגלגלה.

3

מעלת נערי ישראל

8 צב כו
אברהם

7 עמ

"וישלח את נערי בני ישראל" (כ"ד, ה')

"מעשה בתלמי המלך שכינוס שבעים ושנים זקנים והכניסן בשבעים ושנים בתים, ולא גילה להם על מה כינסן. ונכנס אצל כל אחד ואחד, ואמר להם: כתבו לי תורת משה רבכם. נתן הקב"ה בלב כל אחד ואחד עצה והסכימו כולן לדעה אחת וכתבו לו: ... וישלח את זאטוטי בני ישראל, ואל זאטוטי בני ישראל לא שלח ידו" (מגילה ט').

בגמרא מבואר, כי ה' יתברך נתן בלב כולם עצה אחת לשנות כמה וכמה פסוקים שעלולים להיות 'בעייתיים' בעיני תלמי המלך. לכך לא כתבו: "בראשית ברא א-לקים" (בראשית א, א), אלא "א-לקים ברא בראשית". הטעם הוא כפי שהסביר רש"י: "א-לקים ברא בראשית את השמים ואת הארץ" - שלא יאמר 'בראשית' שם הוא, ושתי רשויות הן, וראשון ברא את השני". אלא שאם כך הוא, הרי שיש לשאול: אם יש מקום לטעות בפסוק זה והוצרכו חכמי ישראל לשנות, מדוע לא כתב הקב"ה מלכתחילה כפי שכתבו החכמים?

אלא אמר הקב"ה: אין מקום לטעות בכך שהתורה פתחה דווקא במילה "בראשית". כבר חז"ל (עין רש"י בראשית א, א) מלמדים אותנו לדרוש פסוק זה: 'ב ראשית', בשביל שתי 'ראשית', בשביל ישראל שנקראו ראשית: "ראשית תבואתה" (ירמיה ב, ג), ובשביל התורה שנקראת ראשית: "ראשית דרכו" (משלי ח, כ"ב. עיי"ש). בשביל ב' ראשית הללו נבראו השמים והארץ, ודבר זה נרמז בפסוק הראשון. מעתה, אם אומות העולם אינן רוצות להבין זאת, ורוצות לטעות - שיטעו! אך החכמים שינו לתלמי המלך כדי שלא ילגלג על התורה הקדושה.

גם כך הפסוקים שבפרשתינו: "וישלח את נערי בני ישראל" ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו" שינו וכתבו לו זאטוטי בני ישראל. והטעם ששינו כפי שמסביר רש"י, הוא: "ואל זאטוטי בני ישראל" - לשון חשיבות; אבל 'נערי' לשון קטנות, ויאמר: גרועים שלכם שלחתם לקבל פני שכינה". גם בזה יש לשאול: אם אמנם הנערים הם "גרועים שלכם", מדוע לא שלח משה רבינו את גדולי ישראל לקבל פני שכינה?

בעניין זה חלוקים ישראל ואומות העולם. לאומות העולם אין עניין בנערים. לשיטתם, עבודת הא-ל היא עניין למבוגרים בלבד. לכן מציע פרעה למשה ולאהרן: "לכו נא הגברים" (י, י"א) - לילדים אין מה לעשות בבית ה'. אבל אצלנו: "בנערינו ובזקנינו" (י, ט). אדרבה, נערינו הולכים לפני זקנינו יש מקום רב לילדים הקטנים בעבודת ה'.

אמרו חז"ל (סוכה מ"ב:): תינוק שפותח את פיו לדבר, אביו מלמדו תורה. הטעם הוא שגם תינוק בן יומו השומע דברי קדושה - מושפעת נשמתו מכך ונטהרת. כן מצינו במשנה (אבות ב, ח'), המתארת את רבי יהושע בן חנניא: "אשרי יולדתו"; ופירש רש"י בשם הירושלמי: "שכל הימים שעוברתו אמו היתה מחזרת בכל יום על כל בתי מדרשות שהיו בעיר ואומרת להם: בבקשה מכם, בקשו רחמים על העובר הזה שיהיה חכם".

כן מצינו במצות "הקהל" (דברים ל"א, י"ב): "הקהל את העם האנשים הנשים והטף" מקום חשוב תופס הטף במעמד. כך היה במתן תורה. על ילדי ישראל אומר דוד המלך ע"ה (תהילים ח, ג'): "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז להשביט אויב ומתנקם". בזכותם ניתנה תורה לישראל, משום שהם הערבים הטובים ביותר לפני הבורא יתעלה ויתברך שמו, כאמור במדרש (תנחומא בראשית, ויגש בן שיר השירים רבה א, כ"א): "בשעה שביקש הקב"ה ליתן את התורה לישראל אמר להם: תנו לי ערב שתקימו אותה. אמר לו: אברהם יצחק ויעקב יהיו ערבים. אמר להם: אביתיכם בעצמם צריכים ערבים. אמרו לו: בנינו יהיו ערבים. מיד קיבלן הקב"ה".

לפרוק מענמו כל העבירות, ומחויב כל אדם לסייעו. מנינו במסורה ג' רבן, רבן חמח משאו, לפתח חטאת רבן, רובץ בין המשפטים, שמים חסר ו"ו ואל מלא, ויש לפרש הכונה, כי הסיצה לרבן חמח משאו, הוא ע"י לפתח חטאת רבן, כי החטאים הם מונחים בכל פתח שפומחים, ועי"ו רובצים הדור הנעיר חמח המשא הגדול והכבד, והמורה נתן לנו עצה, והוא העצה היחידה, ע"י לימוד המורה נבחינה רובץ בין המשפטים, ע"י היגיעה נמורה שבעל פה יש היכולת לתקן הרבן חמח משאו. וכמו שמרמו החיד"א כי ע"י רובץ בין המשפטים שכתב מלא זוכה לגאולה שלימה, רובץ ר"ח ר"ע ושמחי בית ציון.

4

ואכן, משה רבינו מחפש דווקא את החשובים והמעולים שבבני ישראל כדי לקבל פני שכינה. לכן הוא שולח את הצעירים: "וישלח את נערי בני ישראל". אבל תלמי המלך וחכמי יוון לא יבינו את עומק הענין. הם יחשבו שכדי לקבל פני שכינה צריך להיות דווקא זקן, צדיק וחסיד. לכן נאלצו החכמים לשנות את הפסוק עכורם. אולם למען האמת, אצל עם ישראל מי שעתידי להיות צדיק וחסיד כאשר יגדל כבר עתה הוא חשוב ומובחר.

9
me

וכן כאשר נערי ישראל זבחו זבחי שלמים לה', ומשה רבנו זרק את הדם נאמר (כ"ד, י'): "ויקח משה וכו' חצי הדם וישם באגנות, וחצי הדם זרק על המזבח", מובא בחו"ל (ויבנות מ"ו, כריתות ט'). שמי שחילק את הדם מחצה על מחצה במדוייק, היה מלאך. ובזמן שזרקו את הדם נכנסו אבותינו לברית ואמרו: "נעשה ונשמע". הריש"ף חשיבותם של נערי ישראל, שאת דם זבחייהם חוצה מלאך מן השמים, ובדם זה נטו אבותינו בברית קבלת התורה (כריתות ט'), רמב"ם אסורי ביאה י"ג, ב'.

11

ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (כד, י). וברש"י: היא היתה לפניו בשעת השעבוד לזכור צרתו של ישראל שהיו משועבדים כעבדים במעשה לבנים. הלא תדעו כי כל המדות הכתובות בתורה על הקב"ה אינם אלא אלמנטים או להיות מהדמים אליו ית', ולהתבונן שאפילו בתכלית החסד, כמו הקב"ה היה כביכול צריך בעצמו לישא לבנת לזכור צרתו של ישראל. לא די לאדם, ואפילו להבעל חסד במדרגה הכי גדולה, להיות מסתפק בהתבוננות וציורי שכליים בסבל צרתו של חברו, מדת נשא בעול עם חברו היא שישא בסבלו כחברו ממש, וזה בא דוקא עד שיראה וירגיש הצער בהושיו הגופניים, כוסף לרוב שרעפיו בקרבו, והתבוננות רבה בפרטיות מצב חברו, וכמרט"ם רש"י לעיל (ב' י"א) וירא בסבלותם, נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם, ולכאורה מה ענין התבוננות בצער השני? רגילים אנו להביט עיני התבוננות בלמוד, אבל מה מקום להתבוננות בצרה? אבל האמת הוא שבכדי לחוש ולהרגיש בצערו של חברו צריך, לתת לב להתבונן. ראית היסורים של האדם עדין אינה ולא כלום, שקר הוא דובר ומרמז את עצמו אותו שחושב שברא"י בעלמא חש הוא בצער חברו עד שהוא עצמו סובל מזה, בכדי להרגיש באמת במכאוביו של מי שהוא צריך מתחילה לתת עיניו ולבו, כמו שעשה משה, וזהו התחלת כניסה במדת, נושא בעול עם חברו, עד שמצינו שאמרו חז"ל במדרש (שמו"ר פ"א) על מרע"ה: וירא בסבלותם וכו' ה"ל נותן כתפו ומסייע לכל אחד ואחד — שהרכיב עצמו לשאת עולם אתם יחד, ואין המכוון בזה שהיה עושה כן בכדי לעזור אותם במשאם, אלא לחוש ולהרגיש יותר בסבלם" (מלשון דחוי"מ א' מא' יא. יעו"ש וכמא' יב).

10

ל' יכח"ס

יש להתעורר מכאן עוד, הנה נאמר וכעצם השמים לטהר, וברש"י: משגאלו ה"י אור וחדה לפניו, ולכאורה בשעת הגאולה, בעידנא דחדותא, מה כאן ללבנת הספיר? רואים מכאן כי צריכים לשניהם, דרכם של בני אדם, כי זכרים ימי הרעה רק כל זמן שעוד מעיק להם, ומהרה ישכחו כל העובר עליהם, בעת הרווחה, בעת שיגדל שמחתם, לא כן הוא מדת הקב"ה, כי אין לפניו שכחה, מחויב הוא האדם לשאת אתו תמיד מזכרת, ולשום עיניו ולבו בכל צרותיו שעברו עליו מלפנים בעונה אחת של כל שמחותיו. ולמדין מכאן עוד, שכמו שלישיא בעול עם חברו לא די בהתבוננות לבד, אלא צריך לעשות מעשה להיות מצטער אתו בהושיו הגופניים, כן, ואילו עוד יותר במדה מרובה, צריך האדם להיות בפועל משתתף בשמחתו של חברו, כי כן מדת הקב"ה, כי שם תחת רגליו כעצם השמים לטהר, להיות אור וחדה לפניו, ואם כי אצילי בני ישראל נתחייבו אז מיתה לא ערבב שמחת התורה אלא שמת עמהם יחד.

16

כהיום רגילים בני אדם בהגיע אליהם איזה בשורה טובה מוולתו כי כותבים תיכף אגרה מו"ט להביע הסתתפיות בשמחתו של חברו, ולולו דמיסתפינא מכם, היתה אינה כי מרגה גדולה הוא, כולו שקר וכזב, ואם נשאלנו מינו לבין עצמי, היה מידה יאמר גם להפך: "הלא יופסיד חברי" אמרו אינש, כי ג' מיני מקרים הן באדם סותר: א' כשהוא לבדו הצדיק במסתרו, חברו הפסיד את הכל, או זה לפני תכלית האיש, ב' כששניהם שוים אם בריוח ואם בהפסד, או זה לפני צער רב, ג' כשהוא מפסיד ויחברו

16

5

אשר כתבת

(13)

(11)

ב, יב (ואתנה לך את לוחות האבן) והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם.
 "אשר כתבתי" לא יתכן על התורה והמצוה, ועיין רשב"ם. ונראה "דאלמלא גיתנו תורה היו למדין צניעות (מחול) גזל מנמלה ועריות מיונה דרך ארץ מתרנגול (גמרא ועידובין ק. ב), לכן אמר "אשר כתבתי" — בספר הטבע אשר יצאתי, שזה ספר של השם יתברך

פרוה. כי אז זה לפני היסורים הכי מרים. שמחתו של אדם אינה כי כן בהצלחתו שלו. כי אם הרבה יותר ויותר שמחתו גדולה בהפסד חברו אלה תלדות השחתתו של האדם. לו הייתי דורש אלה הדברים לפני אנשים בעולם, לא היו זורקים עלי שושנים... וברוך השם שאתם שומעים ושוקים. האדם בעצמו עפ"י רוב מרמה גם עצמו, ואינו יודע כוונתו הרעה ושנאתו העצומה לחברו "האהוב", להשתתף באמת בשמחת זולתו. צריכין לעבודה רבה. במעשה חושית והתכוננות רבה, ואלו לא נתנה תורה אלא לגלות לנו יסוד זה דינו.

(12) זכר נרצו

"ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה" (כ"ד, י"ח)

במשך

אותם ארבעים יום שהיה משה בהר לא אכל ולא שתה, כפי שכותבת התורה (דברים ט', י"ח); אך אין בתורה התייחסות לשאלה אם ישן באותם הימים או לא.

מובא

בוזר (וזהר חדש, תרומה. תוספות זוהר ח"ב. ור' תנחומא, כי תשא ל"ו), שביום היה משה לומד תורה שבכתב, ובלילה היה לומד תורה שבעל פה. זאת מפני שבליילה אסור ללמוד תורה שבכתב, אלא אם כן אין באפשרותו ללמוד תורה שבע"פ, שאז עדיף שילמד תורה שבכתב מאשר שישב בטל.

ובדרך

מליצה מספרים על אדם שהוזמן להתארח אצל קמצן אחד, ולא רצה בעל הבית להאכילו. אמר לו: "חבל שבאת עכשיו, כבר סיימנו לאכול ולשתות ולא נשאר לנו כלום", והזמין אותו לשכב לישון. הבין האורח שבעל הבית עדיין לא אכל, ורק מערים עליו על מנת שלא יצטרך להאכילו. מה עשה האורח? עשה עצמו ישן, והשמיע קולות רמות של נחירות. כאשר שמע בעל הבית שהאורח "נרדם", הלך ואמר לאשתו: "כעת אנו יכולים לשבת לאכול ולא יחסיר לנו האורח מפתנו". והנה ברגע שערכו את השולחן והניחו עליו מעדנים קם האורח. לא הייתה ברירה לבעל הבית אלא להזמין לאכול עמם. אמר להם האורח: "כעת אני מבין את מה שאמרו על משה רבינו שהיה ארבעים יום בהר ולא אכל ולא שתה; אך לא כתוב אם הוא ישן או לא. כי באמת דבר פשוט הוא, שאדם שלא אוכל ולא שותה לא מסוגל להירדם בגלל הרעב המציק לו".

כאשר

היה משה רבנו בשמים, למד את כל התורה כולה עם כל החידושים שנתחדשו מכבר וגם את החידושים אשר עתידים להתחדש עד סוף כל הדורות על ידי כל עם ישראל, ואפילו ע"י תינוקות של בית רבן (עיין זוהר חדש, שיר השירים ע"ג). ולכאורה זה דבר פלא: הכיצד הספיק משה ללמוד בארבעים יום כל כך הרבה תורה? צא וראה כמה ספרים מעטרים היום את ספריותינו, לאלפים ולרבבות, ועוד היד נטויה; ואת כל זה הספיק משה ללמוד בארבעים יום בלבד?!

אלא

שאם תקב"ה הוא המלמד את משה, ואם משה רבינו הוא המלמד, אפשר לקבוע הרבה בזמן מועט. כפי שמצאנו אצל רבינו תנחומא בפעיה טע"ג כ"ג טע"ג הרי"ה פ"אז"ו "ומעשה שהיה ישן בלילה ימים שבת שינת צהריה, ונכנס רבו אברהם הלוי, ומצאו שהיה ישן ב" או ג' שעות, ויהי אומר כי השינה מכלל עיני שבת, ומצאו שהיה נרדמ בשפתו. בין כך ובין כך נקשרה דרכו, ואמר לו "יחזיק אדוני שיקצתו איתו משנתו, אמר לו ימד היה אדוני מרדכי בשפתו א"ל"ו ה"ק, שעסקתי עכשיו ביישיבה של מעלה, בפדושת מלך ובלעם רמדים נפלאים". ואמר לו "אמר מל"ת לו מדני מילי מעדיקתא אבא דהי, אם הייתי חודש פ' שנים הצופים ימים ויחזק מד ששמעתי עתה, אינו יבא להשיבם".

(14) תערוך

2. ולפי זה יפרש "אשר כתבתי" — אשר קבעתי בצורה קבועה שניתן ללמוד ממנה. 3. ה, א: אמר ר' שמעון בן לקיש, מאי דכתיב ואתנה וכו' לוחות — אלו עשרת הדברות, תורה — זה מקרא, והמצוה — זו משנה, אשר כתבתי — אלו גביאים וכתובים, להורותם — זה גמרא, מלמד, שכולם ניתנו למשה מסיני. 4. מגילה יט, ב: ואמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, מאי דכתיב "ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר" (דברים ט', י) מלמד שהראו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ומת שהסופרים עתידים לחדש... 5. כלומר משום שחטאו ישראל. 6. של גביאים וכתובים.

(14) כדכתיב יסוף פ"ק

1 א האל הנכבד והנורא הזה מצדו לאהבו ולידא ככני שני נאחבת את ימי אלהים ונאמר את ימי אלהים תירא ב' תירא הוא החוק לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן האדם בטעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהם חכמתו שאין לה ערר ולא קץ. 6 מיד הוא אורב ומשבת ומפאק ונתארת תורה גדולה לידע היטב הגדול לו כנו שאבת מיד עמא נפשי לאלהים לאל תו' ושמחשכ פדכום האלי עצמי מיד הוא יתעב לאהורו לרא יופתה יודע שהוא ביום קטנת שפלה אפלה עומד בדעת מלה מעיפה לפני תמים העית. כנו שאבת מיד כי אראה שפתי יגו פד אנוש כי תוכיני יגו' ולפי הדברים האלו אני נכאר בללים גדולים כטעם רבי העיריים כנו שיחיי פדד לכבו לארזים את השם כנו שארתי הכמים בעני ארבת שבתים כו אתה כנו את כו שאבת ידע העינים.

(6)